

ISSN 2149-9845

E-ISSN 2636-7807

TÜRKİYE
DİN EĞİTİMİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF RELIGIOUS EDUCATION STUDIES (TJRES)

مجلة بحوث التربية الدينية التركية

Sayı 6 / Number 6

İzmir - 2018

TÜRKİYE DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Religious Education Studies

Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları altı ayda bir yayımlanan uluslararası ve hakemli bir dergidir.

Turkish Journal of Religious Education Studies is an international, peer reviewed and biannual journal.

Sayı/Number 6 • Aralık/December 2018 • ISSN 2149-9845 • E-ISSN 2636-7807

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü / Owner and Chief Executive Officer

Mehmet BAHÇEKAPILI

Baş Editör / Editor in-Chief

Mustafa USTA

Sayı Editörü / Editor

Safnaz ASRİ

Editörler / Editors

Siebre MIEDEMA (VU University Amsterdam)	Christopher G. ELLISON (The University of Texas at San Antonio)
Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)	Recai DOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Muhittin OKUMUŞLAR (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)	Zeki Salih ZENGİN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Nurullah ALTAŞ (Atatürk Üniversitesi)	Michael NIELSEN (Georgia Southern University)
Ahmet KOÇ (Marmara Üniversitesi)	Friedrich SCHWEITZER (Eberhard Karls Universität Tübingen)
Mehmet BAHÇEKAPILI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Süleyman AKYÜREK (Erciyes Üniversitesi)
Safnaz ASRİ (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Mohammed DERRADJ (University of Algeria II)
Ednan ASLAN (Universität Wien)	Kenan SEVINÇ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Murat Şimşek (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Kitap Değerlendirme Editörleri / Book Review Editors

Hakkı KARASHAHİN (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)	Ahmet GEDİK (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi) - Ahmet Ali ÇANAKCI (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
--	--

Yayın Kurulu / Editorial Board*

Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Ayman AGBARIA, University of Haifa (ISRAEL)
Muhsin AKBAŞ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Süleyman AKYÜREK, Erciyes Üniversitesi (TURKEY)
Ednan ASLAN, Universität Wien (AUSTRIA)	Safnaz ASRİ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Nedim BAHÇEKAPILI, Islamitische Universiteit Europa (HOLLAND)	Mehmet BAHÇEKAPILI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
İrfan BAŞKURT, İstanbul Üniversitesi (TURKEY)	Bayraktar BAYRAKLI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Beza BİLGİN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Ahmet Ali ÇANAKCI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Mohammed DERRADJ, University of Algeria II (ALGERIA)	Abdurrahman DODURGALI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Recai DOĞAN – Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Christopher G. ELLISON, The University of Texas at San Antonio (USA)
Ahmet GEDİK, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Recep Emin GÜL, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Hülya HACİSMAİLOĞLU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Michael NIELSEN, Georgia Southern University (USA)
Hakkı KARASHAHİN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Recep KAYMAKCAN, Sakarya Üniversitesi (TURKEY)
Ahmet KOÇ, Marmara Üniversitesi (TURKEY)	Mustafa KÖYLÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (TURKEY)
Muhittin OKUMUŞLAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi (TURKEY)	Siebre MIEDEMA, VU University Amsterdam (HOLLAND)
Friedrich SCHWEITZER, Eberhard Karls University (GERMANY)	Halil İbrahim ŞENAVCU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Bülent UÇAR, Universität Osnabrück (GERMANY)	Mustafa USTA, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Prof. Dr. Edmunt WEBER, Universität Frankfurt am Main (GERMANY)	Samet YAĞCI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY))

*Soyadına göre alfabetik sırada / In alphabetical order by surname

Kapak Tasarımı / Cover Design

Furkan Selçuk Ertargin

Tasarım / Graphic Design

Mehmet BAHÇEKAPILI - Safnaz ASRİ

Baskı / Printed By - Baskı Tarihi / Printed Date

Limit Ofset – 25.012.2018

DİN GÖREVLİLERİNİN SES VE MÜZİK EĞİTİMİNE YÖNELİK BEKLENTİLERİ: ŞENPAZAR ÖRNEĞİ

Alaattin CANBAY*

E-mail: acanbay@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9890-6905>

Citation/©: Canbay, A. (2018). Din görevlilerinin ses ve müzik eğitimine yönelik beklentileri: Şenpazar örneği. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 6, 143-156.

Öz

Türk-İslam kültüründe, başta Kur'an-ı Kerim tilaveti olmak üzere; ezan, sala, tekbir ve mevlit gibi formların usulüne uygun olarak ve melodik biçimde seslendirilmesi oldukça önemlidir. Özellikle ezanın makamsal bir yapıda ve etkili biçimde okunmasının toplumsal önemi herkes tarafından kabul edilmektedir. Değişen koşullar içinde imam-hatip ve müezzinlerden oluşan din görevlilerinin bu kapsamdaki talep ve beklentileri de giderek daha belirgin hale gelmektedir. Din görevlileri için öncelikli olarak ezanı melodik icra esnasında teknik zorlanma olmaksızın ve makamına uygun biçimde seslendirmek mesleki ve dini bir zorunluktur. Aynı zamanda Kuran-ı Kerim tilaveti ve diğer dini musiki icrası gereken durumlarda, müezzinlerin ses-nefes kullanımı ve makamsal icra sırasında karşılaştıkları güçlükler de sıklıkla ifade edilmektedir.

Bu çalışmada; Kastamonu ili, Şenpazar ilçe merkezi ve köylerinde görev yapan din görevlileri ile yapılan görüşme sonucunda, imam ve müezzinlerin temel ses-nefes-diksiyon ve makamsal müzik eğitimine yönelik beklentileri tespit edilmiş, dini müzik formlarını seslendirme sırasında karşılaştıkları güçlükler belirlenerek, buna yönelik çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bu amaçla, belirlenen bölge içinde görev yapan din görevlileri ile odak grup çalışması yapılmış, görüşme yöntemi ile elde edilen veriler nitel analiz teknikleri ile çözümlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda, elde edilen veriler doğrultusunda geliştirilen önerilerin bu alanda önemli bir gereksinimi karşılayacağı ve yapılacak çalışmalara yarar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dini müzik, ezan, tilavet, ses eğitimi

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü.

EXPECTATIONS OF RELIGIOUS OFFICIALS RELATED TO VOICE AND MUSIC TRAINING: THE ŞENPAZAR EXAMPLE

Abstract

In Islam, it is very important to use appropriate and melodic vocalization for recitation of the Koran mainly, but also during the call to prayer, sala, tekbir and mevlit forms. Especially the call to prayer has a modal structure and the social importance of effective vocalization is accepted by everyone. Within different conditions, the demand and expectations of religious officials such as imams and muezzins within this scope are becoming clearer. It appears that primarily for religious officials, a lack of technical difficulty during melodic execution of the call to prayer and modally appropriate vocalization has become an occupational and religious obligation. At the same time, in situations requiring recitation of the Koran and other religious musical execution, muezzins frequently mention difficulties encountered with voice-breath use and during modal execution.

In this study, as a result of interviews with religious officials employed in Şenpazar county town and villages in Kastamonu province, the expectations of imams and muezzins related to basic voice-breath-diction and modal music training were identified. Difficulties encountered during vocalization of religious musical forms were determined and an attempt was made to develop solutions to these problems.

With this aim, focus group studies were performed with religious officials working in the region and data obtained with the interview method were analyzed with qualitative analysis techniques.

At the end of the research, recommendations developed in line with the obtained data are considered to fulfill an important requirement in this field and will contribute to future studies.

Key Words: Religious music, call to prayer, recitation, vocal education

Giriş

Müzik ve din insanlık tarihi kadar eski kavramlardır. Düşünce gücünün gelişmesiyle birlikte anlam dünyası yeni bir şekil alan insanlık, doğa-evren ve öz benliği arasında kendisi için yeni sayılabilecek bir süreci yaşamaya başlamıştır. Dinsel hayatın insan yaşamındaki yeri arttıkça, bu bağlamda gerçekleştirilen ritüeller de giderek şekillenmiş ve yeni bir boyut kazanmıştır. Hangi din ve/veya inanış olursa olsun insan yaşamını büyük ölçüde etkileyen müzik de bu anlamda önemli bir yer tutmaya başlamıştır. İnsanlık ve dinler tarihi ele alındığında, bedensel devinimle gerçekleşen dini eylemler neredeyse sürekli olarak bir ses malzemesinin eşliğinde kendini göstermektedir. Kuşkusuz söz konusu dini hayat olduğunda en az ses kadar sessizlik de tefekkür-el-meditatif konumda önemli bir yer almakta, hangi açıdan bakılırsa bakılsın müziğin aşkın bir boyutu olduğu düşüncesi bütün

dinler tarihinde olduğu gibi bugün de kabul görmektedir (Young, 1974, s.17). Bunun yanında bazı dinlerin müziğe bakış açısı zaman içinde farklılıklar göstermiş, kimi zaman dini hayatın içinde müziğin kullanılması yasaklanabilmiştir. Ortaçağ Hristiyan törenlerinde melodiler, kadın seslerinin asla kullanılmadığı korolar tarafından söylenirken, halk müziği ve çalgılar puta tapıcılığın simgesi olarak görülüyordu (Mimaroglu, 2017, s.21). Aynı zamanda müzik, dinsel sözlerin ve duaların etkisini güçlendirmek amacıyla sınırlı bir yaklaşımla, törenlere parlaklık vermesi, dualarda birliği sağlaması ve kutsal metinlerin kolayca ezberlenmesine yardımcı olmak için kullanılmaktaydı (Sacs, 1965, s.34). İslamiyetin doğduğu zaman genel olarak güzel sanatlar ve müzik bir yandan antik dönem kültürünün özelliklerini gösterirken diğer yandan da ortaçağın katı kuralları içinde değerlendirilen alanlardı. Müzikle ilgili yazılar kaleme alan İslam yazarları, müziğin hükmünü kesin ve açık bir şekilde ifade etmenin güçlüğünü belirtmek için genellikle “fihi tafsilun”, yani “bu inceleme ve araştırmaya ihtiyaç gösteren bir meseledir,” tabirini kullanmışlardır (Uludağ, 2004, s.15). İslam ve müzik konusunda iki görüş üzerinde zaman zaman çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Bunlardan biri “İslam’ın müziğe hoşgörülü bakmayan bir din oluşu” fikri, diğeri ise “helal ve haram kılma yetkisinin sadece Allah tarafından belirlenebileceği ve bu konuda şirk koşulmaması gereği ile Kur’an’da müziği haram kılan hiçbir ifade olmadığı” görüşüdür. Özellikle, Hz.Peygamber’in müziği Kur’an’a uygulattırması ve müziğin yanında olduğunu gösteren davranışları ve sözleri, müziğin İslam dini hayatına girmesinin dayanaklarını oluşturmuştur (Öztürk, 2013, s.10).

İslam toplumunda, müziğin ibadetlere yöneltmede insanlara şevk vermesi, Müslümanları coşturması için ilk faaliyetler, Hz. Peygamber döneminde, Kur’an kıraati ve ezan okuma gibi dini formlarda kendini göstermektedir. Bu dönemde, saz ve söz musikisi her ikisi de kullanılmış, hatta yerine göre tavsiye edilmiştir. Peygamberimiz bulunduğu meclislerde sesi güzel olanlara Kur’an ve Ezan okutur, cemaatin şevkini artırır ve kendisi de coşardı. Ezan saati geldiğinde Bilal-i Habeşi’ye “*Ya Bilal haydi bizi ferahlandır*” buyurur ve onun güzel sesiyle Müslümanlar namaza şevkle koşarlardı. Ayrıca din dışı formlarda Hz. Peygamber sazlı musiki içerisinde zikredilen ve def eşliğinde çalınan parçaları reddetmez, kendi arzusuyla dinlerdi. Hatta bazı Müminler bu hareketlerin Resulullah’ın huzurunda yapılmasını saygısızlık ve ayıp olarak değerlendirildiğinde, kendileri derhal müdahale eder ve dine aykırı bir durum söz konusu olmadıkça bunların çalmalarına ve şarkı okumalarına devam etmelerini isterdi. (Akdoğan, 2003, s.349). Kur’ân-ı Kerim’de müzik ve raks ile ilgili bir bilgi bulunmamakla birlikte, dini hayatın içindeki ilke ve kurallara aykırı olmayan bir sema ve raks anlayışının genel olarak kabul edilebileceği yaygın bir görüştür. Tasavvufa girerek İslam mistisizminin karakteristiğini haline gelen müzik ve sema, sufi ve tarikat mensupları tarafından Allah’a yakınlaştıran dinî bir unsur olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun yanında, Mevlevilik gibi bazı tarikatlar, sema yapmayı tarikatlarının esası haline getirdikleri halde, Nakşilik gibi tarikatlar ise uygulamalarında yer vermemişlerdir. Her dönemde müziğe karşı çıkan, her türden müzik eğlence ve oyunu yasak sayan ve düşünceleri itibar gören fıkıh âlimleri ve din adamları olduğu gibi, dinî bir gaye taşımayan

raks ve müziği müsamaha ile karşılayanlar da olmuştur (Uludağ, 2004, s.278). Özetlemek gerekirse; Kur'an'da müziği haram kılan hiçbir ifade yoktur. *“Allah'ın Kur'an'da haramlaştırmadığı bir şey otomatik olarak serbestlik dairesi içerisindedir. Buna İslam'da “eşyada aslolan mubahlıktır ilkesi”* denir. (Erdoğan 1994, s.131 akt.Öztürk, 2013, s.11) Ayrıca müziğin insan fitratında olduğunu ve İslam'ın da bir fitrat dini oluşunu unutmamak gerekir. Bunun yanında İslam bilginleri her peygamberi bir mesleğin atası saymış ve mucizelerinden biri güzel ses olan Hz. Dâvud peygamberi de müzisyenlerin atası olarak görmüşlerdir. Keza Sâd Suresi, 38:17-19'da; *“O kuvvet sahibi kulumuz Dâvud'u an. O tespih nağmeleri döktüren bir kul idi. Dağları onunla birlikte buyruk altına almıştık. Akşam-sabah birlikte tespih ederlerdi. Kuşlar da toplu halde onunla beraberdi. Hepsi, O'nun tespih nağmelerine katılırdı.”* buyruğunu önemli bir Türk müfessiri Elmalılı Hamdi Yazır şöyle yorumlamaktadır; *“Dâvud'a öyle güzel bir ses, öyle şanlı bir eda verilmiştir ki, akşam sabah tespih ettikçe onun sesine bütün dağlar ve kuşlar katılırlardı. Demek ki, güzel sesle nağmeler, Dâvud'un özel bir üstünlüğüdür. Bu mana iledir ki, Dâvudi ses meşhur olduğu gibi, Dâvud'un mezâmiri (Zebur Sureleri) de meşhurdur. Bu güzel sanatı, İslam'da kesin olarak kınanmış zannedenler olmuştur. Fakat bilmek gerekir ki, kınanmış olan fâsıklığa (dinin sınırlarından dışarı çıkmak) yol açan nağmelerdir”* (Elmalılı 1995, s.353). Bazı tarihi kaynaklarda, Dâvud (a.s)'un Zebur okumasının dışında özel olarak müzikle de ilgilendiği belirtilmektedir (Düzenli, 2014, s.60). Hz. Lokman hastalarını ilaçla tedavi ederken, Hz. Dâvud'un çok defa hastalarını güzel ses ve sazı ile tedavi ettiği gelen rivayetler arasında yer almaktadır (Kalender, 1989, s.274).

Türk kültür yaşamı içinde de dini musiki oldukça önemlidir. Orta Asya'dan Anadolu'ya geçiş sürecinde sosyo-kültürel ve askeri alanlarda müziği oldukça etkili kullanan Türkler, İslamiyete geçtikten sonra yeni bir kültür yaşamı oluşturmuş ve zaman içinde bu kültürü zengin müzikal unsurlarla destekleyerek geliştirmişlerdir. Bu nedenle dini musiki Türk müziği içinde önemli bir yer oluşturmaktadır.

Dini musiki kendi içerisinde cami musikisi ve tekke musikisi olmak üzere iki kola ayrılır. Camilerde yapılan ibadetler içinde ya da dışında, kendine özgü anlayış ve usulde, çalgı eşiksiz olarak çoğu zaman bir makam veya makamlar içinde, belli bir üsluba bağlı veya icra edildiği anda doğaçlama olarak yapılan, ezgili söyleyiş biçimi veya müzik Cami musikisi olarak tanımlanmaktadır (Özalp, 2000, s.111). Cami musikisinde güfteler Allah'ın isim ve sıfatlarından bahseden Allah'a niyazda bulunan, Peygamberimizi öven ve ondan şefaahat isteyen sözlerden oluşur. Tekke müziği ise Cami müziği ile dini olmayan müzik arasında bir tarz oluşturmuş olup, dini ve tasavvufi şiirler bu müziğin güftesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel konusu olan ezan da dini musiki içindeki yeri ve önemi bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Ezan, müezzin tarafından mümkün olduğu kadar sade, geçkisiz ve usul olmaksızın takdim edilerek namaza çağırma için okunan önemli bir cami musikisi türüdür. Hanbeli ve ondan türeyen Vehhabi mezheplerinde ezanın musiki ile okunması yasaktır. Diğer hemen bütün müslüman mezheplerinde musiki ile okunur. En

makbulü, Osmanlı Türklerinin okuyuş tarzıdır. Eskiden Osmanlı toplumuna ait asli bir bestesi olup olmadığı bilinmemekle beraber, besteli Mevlid'in günümüzde unutulduğu gibi ezanın da besteli okunuş olarak unutulmuş olması ve hafızalarda kaldığı şekilde okunduğu muhtemeldir (Öztuna, 2006; 278). Ezanın güzel, gür sesli biri tarafından okunması gerekir. Çünkü peygamber ezan okuma işini topluluk içinde sesi en gür ve güzel olan Bilal'e okutmuş, bu tavır önemli bir dinsel dayanak oluşturmuştur. Geçmişten günümüze ulaşan bilgilere göre ezan genellikle; Sabah ezanı; Saba, Dilkeşhâveran; öğle ezanı Rast, hicaz; ikinci ezanı hicaz, Uşşak, bayati; akşam ezanı hicaz, rast, Segah, düğah, Yatsı ezanı hicaz, uşşak bayati, neva veya rast makamlarında icra edilmiştir (Öztürk, 2013;38). Türk musikisinde ezan okunduğu namaz vaktine göre seçilmiş bir makam anlayışı içinde kendine has icra tarzı ve üslubu çerçevesinde serbest olarak okunur. Hangi makamda okunacaksa başlangıç tekbirlerinde o makamın ilk perdeleri gösterilir. Okuma sırasında açık ve anlaşılır bir ifade ile prozodi hatasına düşülmemesi gerekmektedir. Aynı zamanda özensiz bir icra ve hazırlıksız bir sesle okunan veya icra edilen eczanın nahoş bir durum ortaya çıkaracağı unutulmamalıdır. Ezan okunurken yapılan makamsal geçkiler önemli müzikal özellikler olup iyi bir kulak eğitimi, doğru ses-nefes tekniklerinin kullanımı ve usta-çırak ilişkisiyle öğrenilmiş müzikal bir birikimi zorunlu kılmaktadır. Ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ezanın güzel bir ses ve icra ile okunmasına yönelik çalışmaları ve müezzinlerin de ezan okuma konusundaki hassasiyetlerinin son yıllarda giderek artması, ezan okumanın daha etkili, kurallı ve iyi bir icra ile okunması gereğini zorunlu kılmaktadır. Ülkemizdeki camilerde görev yapan imam-hatip ve müezzinler konunun öneminin farkında olup, ezanı güzel okumanın mesleki bir zorunluluk olmanın ötesinde ilahi bir amacı ve çağrışı gerçekleştirmenin önemli bir aracı olduğu, ezanla ve güzel sesle insanların gönüllerine ulaşabileceklerini ve bu yolla islamı daha iyi ve etkili biçimde anlatabilecekleri düşüncesindedirler. Bu anlamda önemli bir görev üstlenen imam, müftü, vaiz, müezzin, Kur'an kursu öğreticisi gibi diyanet mensupları "din görevlisi" adıyla adlandırılmaktadır. Arapça bir kelime olan "imam"; önder, lider, rehber, devlet başkanı, büyük İslam bilgini, mezhep kurucusu, camilerde cemaate namaz kıldırın, Kur'ân-ı Kerim ve diğer İslâmî ilimlere sahip kişi, kıraat ilminde yetki sahibi olan âlim, sahasında otorite ve güvenilir olan hadis âlimi gibi anlamlara gelmektedir (DTS, 2009, s.166, akt. Aras, 2018). Müezzin ise "ezan okuyan" anlamında Arapça bir kelimedir. Günümüzde camilerde yapılan görevlerin önemi nedeniyle, önderlik bakımından imamdan sonra gelen ve namaz ibadeti için ezan okumak, kamet etmek gibi görevleri yerine getiren din görevlisine müezzin denir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın istatistiklerine göre cami görevlilerinin sayısı günümüzde 120.000'in üzerinde olduğu ifade edilmektedir (Aras, 2018, ss.51-52).

Ülkemizde camilerde göreve başlayan din görevlileri aldıkları temel eğitimlerin sonucunda müzikal anlamda gerektiği gibi yetişme olanağı bulamadıklarından makamına uygun Kur'an okuma, makamına uygun ezan okuma konularında zaman zaman güçlükler yaşadıklarını belirtmektedirler. Özellikle dînî formların icrasının güzel ve eğitilmiş bir sesle yapılması çok önemli bir görev olarak kabul edilmekte, günde beş ayrı vakitte icra edilen

ilâhî bir çağrı ve dâvet niteliğinde olan ezanın bütün insanlığa hitaben açıktan güzel ve eğitilmiş bir sesle okunması önem arz etmektedir. Ayrıca kıraatıyla gönüllere huzur bahşeden Kur'ân-ı Kerîm'in, ifade ettiği anlamlara göre seslendirilmesi ve makamla okunması da göz önünde bulundurulduğunda, din görevlilerin meslekî mûsikî ve ses eğitimi konusunda yetiştirilmelerinin önemi bir kat daha artmaktadır. Bu konuda toplumdaki en çok dile gelen rahatsızlıklardan birisi ezanların gelişigüzel biçimde ve herhangi bir makam gözetmeksizin özensiz okunmasıdır. Bu konuda merkezi veya mahalli idareler tarafından ezanın merkezi bir ses kaynağından okunması şeklinde çeşitli çözümler uygulamaya geçirilse de, bu konu dini ve sosyal bağlamıyla tartışmalı bir konudur. Bununla birlikte, kulağa itici gelen bazı okuma şekilleri insanlarda çeşitli duyum rahatsızlıklarına yol açmaktadır. Kuşkusuz bu konuda imam ve müezzinleri sorumlu tutmak yerine, onların temel musiki eğitiminden yeteri kadar yararlanabilecek zaman ve fırsat bulamamaları yaklaşımı daha doğru olacaktır. Çünkü din olgusu ruhla alakalı bir olgu olup, bu görevi icra edenlerin, ruhları etkisi altına alan müzik sanatından mahrum olması düşünülmemelidir. “Bu estetik anlayışa ve sanatçı ruha sahip olmayan kişilerin, imam ve müezzinlik gibi hassas bir mesleği gerektiği gibi icra etmesi mümkün değildir” (Akdoğan, 2002, s.351). Özellikle son yıllarda bu konu ile ilgili olarak yapılan çalışmalar (Yeprem 2017, Akdoğan 2017, Sevinç 2017) başta ezan olmak üzere dini musiki formlarının icrasına yönelik olarak göz önünde bulundurulması gereken hassasiyeti akademik anlamda gündeme getirmiştir.

1. Yöntem

Dini musikinin önemli bir türünü oluşturan ezanın, imam-hatip ve müezzinlerin ihtiyaç ve beklentilerine uygun biçimde okunması, ses-nefes kullanımı sırasında yaşanan güçlüklerin tespiti ve çözüm önerileri geliştirilmesi aynı zamanda Kur'ân-ı Kerim tilaveti sırasında seslendirmeye uygun çalışmaların yapılması bu çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır. İslam dininin yayılma alanı coğrafi olarak düşünüldüğünde bu çalışma “mikro ölçek” sayılabilecek bir alan olan Kastamonu ilinin Şenpazar ilçesi ve köyleri genelinde gerçekleştirilmiştir. Onaltı katılımcı ile gerçekleştirilen bu çalışmada söz konusu yerleşim birimlerinde görev yapan imam ve müezzinler karşılaştıkları güçlükleri dile getirmiş ve problemlerinin çözümü yönünde bir talepte bulunmuşlardır. Şenpazar ilçe müftülüğü aracılığıyla araştırmacıya ulaşan bu talep sonucunda, ilgili literatür ve kurumsal hassasiyetler de göz önünde bulundurularak çalışmanın genel çerçevesi oluşturulmuştur. İlçe müftülüğü, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İlçe Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü ve köy muhtarlıkları ile gerekli yazılı veya sözlü iletişimler sağlanarak imam ve müezzinlerin araştırma ve çalışmalara katılımları sağlanmıştır.

Ağırlıklı olarak usta-çırak ilişkisiyle öğrenmenin gerçekleştiği ve geleneksel icra-üslup kalıplarının öğrenme sürecinde etkili olduğu yöntemle sürdürülen dini musiki icrasının dışında, nispeten farklı bir disiplin sayılabilecek bireysel ses eğitimi, doğru nefes kullanımı kavramlarının bir müzik eğitimcisi tarafından talep edilmesi önemli bir durum olarak görülmüştür.

Çalışmada ağırlıklı olarak nitel araştırma yöntemi içinde “odak grup görüşmesi” esasına dayalı bir yöntem izlenmiştir. Odak grup görüşmeleri, son yıllarda eylem araştırmalarında sıklıkla kullanılan nitel bir veri toplama tekniğidir. Odak grup görüşmelerinin temel çıkış noktası, sosyal psikoloji ve iletişim teorileri olup, pazar araştırmalarında da sıklıkla kullanılmakta ve sosyal bilimlerde başlangıç araştırması niteliğindeki çalışmalarda yaygın olarak yer almaktadır. Sosyal bilimlerde birebir görüşmeler ve anketler ile birlikte kullanılsa da bu yöntem, aslında en sistematik veri toplama yöntemlerinden biri olarak sayılabilir. Odak grup görüşmelerinden elde edilen detaylı veriler, birebir görüşmeler ve anketler için sağlam bir temel oluşturmaktadır (Kitzinger, 1995, akt. Çokluk, 2011, s.97). Günümüzde odak grup görüşmesi akademik çalışmalarda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Morgan, 1997; Krueger ve Casey, 2000).

Bu çalışma; odak grup görüşmesi esasına dayalı bir yaklaşımla, imam ve müezzinlerin oluşturduğu on altı kişilik grupla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın genel çerçevesi, “yapılandırılmamış görüşme” ve “tartışmada grup dinamiğinin etkisini kullanma” ilkesi ile birlikte, derinlemesine bilgi edinme ve çözüm önerileri geliştirilebilecek biçimde tasarlanmıştır (Bowling, 2002). Süreç içinde grup üyeleri ile ön görüşme yapılarak çalışmanın nitel altyapısı oluşturulmuş, eğitim materyalleri hazırlanmış, üç hafta süren eğitim-uygulama çalışmasının ardından elde edilen veriler doğrultusunda yarı-yapılandırılmış görüşme yöntemi ile bulgulara ulaşılarak değerlendirilmiş ve sonuçlandırılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler sahip olduğu belli düzeydeki standartlığı ve esnekliği nedeniyle, yazmaya ve doldurmaya dayalı testler ve anketlerdeki sınırlılığı ortadan kaldırması ve belirli bir konuda derinlemesine bilgi edinmeye yardımcı olması nedeniyle araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Çalışmalar, araştırma süresi boyunca İlçe Halk Eğitim merkezinin sınıf, salon, derslik vb. gibi olanakları dahilinde gerçekleştirilmiş, bu aşamada geri dönütler anlık olarak vakit ezanlarında yapılan icralar sırasında kayıt edilmiş ve değerlendirilmiştir. Böylece katılımcılar, sadece çalışmanın yapıldığı kısıtlı süre içinde değil, gün boyunca motivasyonlarını canlı tutarak çalışma sırasında edindikleri bilgileri meslek yaşamlarına anlık olarak yansıtma fırsatı bulmuşlardır.

Veriler, amaca uygun olduğu düşünülen nitel araştırma yaklaşımı içinde içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Çünkü içerik analizi birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

2. Bulgular ve Yorum

Odak grup görüşmesi ile gerçekleştirilen bu çalışmada katılımcıların görüş, düşünce ve önerilerine dayanan veriler araştırma süreci boyunca özenle değerlendirilerek analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, benzer çalışmalarda da kullanılabilecek olması bakımından dikkat çekicidir.

2.1. Mesleki Hizmet Süresi ve Daha Önce Ses Eğitimi Alınma Durumu

Araştırmaya katılan din görevlileri, “Kaç yıldır bu mesleği yapıyorsunuz ve daha önce ses eğitimi aldınız mı?” sorularına din hizmetindeki görev sürelerini 6 ay ile 28 yıl aralığında bir hizmet süresi olarak belirtmişlerdir. 3 kişi dışında kalan diğer üyeler meslek hayatları boyunca ses eğitimi almadığını belirtmiştir. Bu oran oldukça sınırlı bir orandır ve katılımcılar açısından talep edilen eğitimi haklı çıkarmaktadır.

2.2. Ses Eğitimi ve Makamsal Eğitimi Gerekli Görme Durumu

Katılımcıların tamamı ses ve makam eğitimini meslek yaşamları için oldukça gerekli ve zorunlu görmektedirler. Daha önceden eğitim aldıkları çeşitli kurumlarda ses-nefes ve makam eğitimini beklenen düzeyde alamadıklarından yakınan katılımcılar, iyi bir icra ve doğru teknikle ezan okumanın hem insanlara daha iyi ulaşmanın hem de kendileri açısından mesleklerini daha iyi icra etmek bakımından önemli görmektedirler. Örneğin bu konuda M1, “...*imam hatipliğe hazırlıkta, yani bu ses eğitimi imam hatipte okurken verilmeli, ağacın yaş iken eğilmesiyle şimdi eğilmesi ne kadar elverişli olur idrak etmek güç olmasa gerek...*” ifadesiyle verilmesi gereken eğitimlerin yeri ve zamanına işaret etmektedir. Ses eğitimi gibi fiziksel gelişim aşamalarının belirli dönemlerinde yapılması gereken önemli bir eğitimin zamanı hiç kuşkusuz katılımcının da ifade ettiği gibi önemlidir. M3 ise; “...*yemek ve su insan hayatı için ne kadar gerekli ise ses ve makam eğitimi bizim için o kadar önemlidir. Çünkü ağır bir görev üstleniyoruz ve insanlara faydalı olabilmek için onun gönüllerine girebilmek için önemlidir..*”, derken, M10, “...*dinleyene hoş bize de zevk versin, birde öğretici konumunda olarak Kur’an öğrettiğimiz insanlara az da olsa bunu aktarabilmeliyiz.*” ifadesiyle insanlara karşı sorumluluğunun eğitimci olarak da bulunduğunu aktarmaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, araştırmaya katılan bütün imam-hatip ve müezzinlerin, ses ve makam eğitimini gerekli gördükleri, bu konuda önemli bir talep ve beklentilerinin olduğu açıkça görülmektedir.

2.3. Görev Süresi İçinde Ses-Nefes ve Makamsal İcra Anlamında Yaşanan Zorluklar

Görüşme kapsamında sorulan, “Görevinizi ifa ederken seslendirme ve makamsal anlamda ne gibi zorluklar yaşıyorsunuz?” sorusunu katılımcıların büyük bir çoğunluğu makamsal bilgi ve teorik altyapı konusunda eksiklerinin olduğu şeklinde cevaplamışlardır. Örneğin, M8 “...*bizler sesimizi, nefesimizi nasıl kullanacağımızı bilmediğimiz için makam icrasında çok zorlanıyor ve makam yapamıyoruz. Ses nefes ve makam birbirleriyle çok yakından ilişkili olduğundan birinin eksikliği diğerinin yapılmasına engel teşkil ediyor. Nefesimizi düzgün alamadığımızda sesimizi kullanamıyoruz dolayısıyla makam icrası da mümkün olmuyor. Bizde de rastgele okuyuşlar ortaya çıkıyor...*” diyerek oldukça net bir saptama yaparken, M14, “...*icra etmeyi iyi bilemediğimiz için nefes darlığı, ezan okurken tükenme, nefes kısılması yaşıyoruz. En önemlisi sesimiz ne kadar güzel olursa olsun onu dışarıya vuramıyoruz.*” diyerek eğitimin önemine vurgu yapmakta, benzer bir yaklaşımla M3 ise “...*ses ve nefes kontrolü yok, nerede ne kadar uzatılacak hangi sestten başlamalıyım*

bilmiyorum. Ses kontrolü ve nefesi kullanmasını kendi adıma bilmiyorum ve bunun kesin uzman kişi eğitiminde yardımıyla öğrenilmelidir..” ifadesiyle yaşadığı zorluklara değinmektedir. Bu konudaki tek olumlu sayılabilecek yaklaşım M9’un “..makam konusunda birkaç makamı ezanlarda uygulayabiliyorum fakat bu makamları Kur’ân-ı Kerim okurken ve ilahilerde sıkıntı oluşuyor..” ifadesiyle belirtmiş olduğu sözlerdir. Araştırma adına önemli geri dönütlerden biri ise M13’ün; “..sesimin ne seviyede olduğunu bilmiyordum. Var olan nefesimi kullanamıyordum. Sizlerin yardımıyla bunun bir nevi farkına vardım..” yaklaşımıdır. Görüldüğü gibi bu konuda tahmin edilenin de üzerinde bir mağduriyet söz konusu olup, araştırmaya katılanların tamamı kendi konum ve eksiklerini objektif olarak ifade etmekte ve alan uzmanlarından beklentileri olan müzik eğitiminin önemini vurgulamaktadırlar. Çünkü bu konuda mağduriyete neden olan ve nefes alma-kullanma ile başlayan ses problemleri, alan uzmanları tarafından gerçekleştirilmesi gereken özel eğitimlerdir. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi müzikle ilgili eğitimlerin verildiği okullarda ve ayrıca ülkemizde de Eğitim Fakülteleri, Konservatuvarlar ve Güzel Sanatlar fakültelerinde büyük ölçüde her öğrenciye ses eğitimi zorunlu olarak verilmektedir. Bu yolla kendilerine özel alan olarak icracılığı seçenler uzmanlaşırken, diğer alanlardaki bireylerin; örneğin müzik öğretmenliği vb.gibi, seslerini meslek yaşamları içinde sağlıklı biçimde kullanmaları sağlanmaktadır. Örneğin imam ve müezzinlerin sıklıkla dile getirdikleri üst solunum yolları rahatsızlıkları ezan okuma sırasında önemli güçlükler doğurmakta ve din görevlileri zor durumda kalmaktadır. Bu konuda araştırma kapsamında yapılan giriş niteliğindeki çalışmaların bile önemli yararlar sağladığı elde edilen bulgular doğrultusunda tespit edilmiştir.

2.4. Din Görevlilerinin Ses ve Makam Eğitimi Alınmanın Gereği Konusundaki Düşünceleri

Bu konuda katılımcıların tamamı aynı fikirdedir ve düşüncelerini genel olarak şu şekilde ifade etmektedirler; M4 “.. *İmam hatiplik, ses ve tonlarıyla, görevli, makam eğitimi almışsa sıfatına layık seviyededir. Eğitim almamışsa her zaman eksiktir. İmam Hatipler, müezzinler icra ettikleri görevleri sesle ilgili ve sestir. Sesini kullanmayan, makam bilmeyen görevli gaz yemeyen motor gibidir tabiri caizse. Ses ve makam, imam ve müezzinlerin olmazsa olmazı olmalıdır. Şarttır. Bu eğitim yoksa insanların ruhlarına haz katıp mutlu edemeyiz, görevimizi layıkıyla başarıyla yapmış sayılmayız. Ezanla daveti ne derecede başarılı gerçekleştirmiş isek önce Allah’a karşı sorumluluğumuzu bi nebze yerine getirmiş sayılırız. Bizi vebalden de olduğu kadar kurtarmış olur. Türkiye’deki başkanlığa tüm din gönüllülerinde bu eğitimi alması için müftülükler ve diyanet bünyesinde gerekli anlaşmanın yapılması için acil adım atılması sağlanmalı..”* M12 “..*Edine’den Kars’a kadar Türkiye’nin her yerinde her köşesinde ne kadar imam müezzin varsa bu ses eğitiminden geçmelidir..”* M16 “..*bizim görevde olmazsa olmazı, farz gibi birşey, elzem olan ve tüm personel bu kurslara mahallinde tabi tutulmalı..”* görüşündedirler. Ayrıca bu eğitim sürecinin meslek yaşamının her an ve alanında olması gerektiği de sık sık vurgulanmaktadır. Bu konuda M6; “..*ses eğitimi alınması gereken ilk grup olduğunu düşünüyorum, imam hatip okullarında*

verilmesi gereken çok önemli bir ders..” ve M10; “..din görevlilerinin bu eğitimlerinin temelde alınmasını önemsiyorum. İmam hatip okullarından başlayıp ilahiyata kadar olması gerekir..” görüşüyle, temel mesleki eğitimden başlayarak lisans ve sonraki dönemlere kadar sürmesi gerektiği fikrindedir. Elde edilen veriler, katılımcıların bu konuda kendilerini oldukça eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmeleri gerçeğini göstermektedir. Görevlerini ifa süresince yaşadıkları güçlükler bu anlamda önemli bir farkındalığı oluşturmuştur. Temel eğitimden başlayarak, din eğitiminin verildiği her aşamada ses ve makam eğitiminin uzman eğitimciler tarafından verilmesi ve ayrıca ses ve makam eğitimi kavramlarının, ön lisans-lisans ve lisans üstü programlara daha etkin biçimde konulması gerektiği açıkça görülmektedir.

2.5. Araştırma Kapsamında Verilen Kısa Süreli Eğitimin Yararlı Olup-Olmama ve Bireysel Değişim Durumuna İlişkin Görüş ve Düşünceler

Araştırma kapsamında verilen kısa süreli eğitim, katılımcılarla yapılan bire-bir çalışmalar, teorik ve uygulamalı görsel-işitsel etkinlikler çalışma sürecinde oldukça önemli bir aşamadır. Eğitmen tarafından yapılan uygulamaların, katılımcılar tarafından çoğunlukla “ilk kez” görülmesi çalışmaya olan dikkati arttırmıştır. Örneğin, diyafram nefesinin kullanımı ile başlayan nefes çalışmaları, ardından solunum yolları -hançere-ağız-diş-burun ve dudak gibi uzuvların ayrı ayrı ele alınarak, görsel-işitsel materyallerle sıradışı örnekler üzerinde izleme-dinleme çalışmalarının yapılmıştır. Benzer çalışmalar dini musiki icraları ve ezan okuma çalışmaları kapsamında imam-müezzinler tarafından denenmiş ve çalışma adına önemli bulgulara ulaşılmıştır. Bu konuda da katılımcıların tamamı aynı görüşte olup, eğitim sürecini oldukça olumlu bulmuşlardır. M7 “..bu eğitim benim için oldukça yararlı oldu fakat tabiri caizse tadı damağımda kaldı, keşke daha uzun süreli bir eğitim ortamı oluşmuş olsaydı ama bu bile bana eksiklerimi görmem açısından çok istifadeli oldu, kendimde makama girerken karar sesi yerine üst perdeden girdiğimi fark ettim, bu eğitimle makamlara girişlerin nasıl yapılması gerektiği, girilen makam seyrinin nasıl devam ettirileceği, nefes alma, diyafram nefesi, ses kullanımı vb. öğrendim..” ifadesiyle kendisinde gördüğü değişimi açıkça belirtirken, büyük bir çoğunluk da eğitim sürecinin kısa olduğunu vurgulamakta ve daha uzun süreli eğitim programlarının verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. M8’in; “..evet kesinlikle, bu eğitimin biraz daha uzun olmasını isterdim..” görüşünde olduğu gibi eğitim sürecinin kısa olmasından sıkça bahsedilmektedir. M11’ise; “.. eğitimcinin bu konudaki deneyimi, bilgisi, tecrübesiyle verdiği eğitim yerinde oluyor, anlayabiliyoruz, uygulamada çok güçlük çekmiyoruz ve çok yararlı buldum. Kendimi, öz güvenimdeki sıkıntılardan kurtarmaya çalışıyorum. Taktiklerle eğitimin uzun süreli olmasında fayda var..” ifadesiyle eğitimciden ve kendine olan özgüvenin çalışma sonucunda arttığını belirtmektedir. M9; “..evet gayet olumlu oldu, keşke biraz daha uzun olsaydı daha da etkili olurdu. Makamları tanıdık, bir araya geldik hoş sohbet ettik bundan daha güzel ne olabilir ..”, M3; “..çok yararlı buldum, özellikle makamların nasıl hangi ses tonuyla ezana giriş olcanı (olacağını) anladım. Kendime olan güvenim arttı, biraz daha

makam bilgim var dedim..”, M7 ise; “.. kendimde değişiklik eskiye göre nefes kontrolünü daha iyi sağlayabiliyorum ve makamlara geçiş konusunda bilgi sahibi oldum..” ifadesiyle sürecin yararından bahsetmektedirler. Görüldüğü gibi elde edilen bulgular, bu kapsamda yapılan kısa süreli bir eğitimin bile önemli oranda bir değişime neden olabileceği yönündedir.

2.6. Daha Geniş Kapsamlı Olarak Hazırlanmış Bir Eğitim Programına Katılmayı İstemeye Yönelik Görüşler

Katılımcıların tamamı kapsamlı olarak hazırlanmış olan bir eğitim programına katılmayı istemekle beraber, böyle bir programın zorunlu verilmesi gereğini vurgulamaktadır. Örneğin M5; *“..daha geniş kapsamlı kurslar mutlaka yapılmalı, bu kurslar bana makam nazariyatını, daha iyi anlama ve icra kolaylığı sağlayacak dolayısıyla daha iyi ezan ve Kur’an tilaveti yapmamı, görevimi daha istekli ve özverili yapmamı sağlayacak daha verimli hizmet etmemi sağlayacak..”* görüşüyle, alabileceğini düşündüğü olası eğitimin aynı zamanda çalışma motivasyonunu ve özgüvenini arttıracakını belirtmektedir. Benzer bir görüşü M10’da dile getirmektedir; *“..tabiki de isteriz, kendimize güvenimiz artacak. Mahcupluktan kurtulacağız. TV vs. yerlerde güzel okuyan imamları görünce utanıp mahcup oluyoruz, onların okumasıyla kendi okumamızı karşılaştırdığımız zaman hiçbir şey bilmediğimiz farkına varıyoruz. Bu da bizi gerçekten rahatsız ediyor, biz de onlar gibi ders almak istiyoruz..”* görüşündedir. Diğer katılımcılar da örneğin M8; *“..hiç düşünmeden katılırim, diyanet bunu başlatmalı.”* veya M14; *“..Hatip hitap edendir, dini hizmette okuyabildiği ölçüde anlatabildiği şekilde verimli olur, hizmet hizmet olur. Eğitimi yoksa kendine sıkıntı, cemaatine verdiği eziyet olur. Bizi biz yapan bu maksatlı kurs yani ses makam nefes eğitimidir..”* örneğinde olduğu gibi eğitimin gereği ve yararına değinmektedir. Bu konuda başta Diyanet İşleri Başkanlığı’na büyük ölçüde önemli bir görev düşmektedir. Konunun önemine binaen kapsamlı eğitim programları hazırlanması ve yürütülmesi ihtiyacı hasıl olmuştur. Yanısıra bölgesel ve yerel anlamda hizmet veren başta eğitim ve sağlık kurumlarının da ilgililerin talepleri doğrultusunda kapsamlı eğitim programları hazırlamaları gerekmektedir.

Katılımcıların araştırma kapsamında belirtmiş oldukları diğer görüş ve düşünceleri de konunun önemini vurgular niteliktedir. Görüş belirtenlerin tamamı eğitimin önemine vurgu yaparak ulaşılmaması gereken hedef kitlenin mümkün olduğu kadar arttırılması ve bu alanda bütün ilgililere ulaşılmaması gerektiği görüşündedirler. Örneğin M2; *“..ses, makam bilgisinin ne kadar önemli olduğunu anladım daha önce de belirttiğim gibi bu kursların daha uzun olması gerekiyor..”* diyerek çalışmanın süre olarak yetmediğini ifade etmiştir. Benzer biçimde M6 da; *“..bu tür eğitimlerin bütün diyanet camiasında görev yapan din görevlisi ve müezzinlerin alması gerekmektedir. Bunun için gereken şart ve imkanların oluşturulması gerekmektedir..”* fikrindedir. M7’ nin görüşleri ise bu noktada önemli saptamalar içermesi bakımından dikkat çekicidir; *“..sadece bu kursa katılan meslektaşlarımızın sayısı azımsanmayacak kadar az. İlçede %10’u katılabilmıştır, imkanları*

dahilinde. İmkanı (ulaşılabilmesi, yol sorunu, görevini aksatmaması vs.) sebeplerle katılamayan görevlilere de hizmet verilmeli, verilebilmesi için amirlerimizin talep ve öncülükleri de davaya, görevimizi icrada kaliteyi sağlamada yararlı olacaktır. Her bir din görevlisinin görevini icra etmedeki uygulama metodu aynıdır. ..” diyerek meslekten büyük bir çoğunluğun bu tür eğitim etkinliklerinden mahrum kaldığını ifade etmektedir. M13’de benzer bir görüş ifade etmektedir;

“..imamlık ve müezzinlik mesleğinin %70’i ses ve makamdır. Ses ve makam bilgisi olmayan kardeşlerimizin bizlerin bu mesleği yaparken ne kadar zorlandığını biliyoruz. Bu yüzden iyi bir eğitimden geçerek bu zorlukları aşacağımıza inanıyorum. Türkiye genelindeki ücra köşelerdeki imam ve müezzinlerin unutulmamasını istiyoruz. Şehirlerdeki görevlilere verilen eğitimlerin bizlere de verilmesini istiyoruz..” Bu bağlamda elde edilen bulgular, alanda görev yapan imam ve müezzinlerin ses-nefes ve makam eğitimine olan ilgilerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda oldukça yüksek oranda bir eğitim beklentisi bulunmakla birlikte bu eğitimlerin alan uzmanları tarafından verilmesi gereği sıklıkla vurgulanmaktadır.M10’un görüşleri de adeta sonuç cümlesi niteliğindedir; *“..son olarak tüm eğitim ile ilgili üstadlar bu konularda projeler üretmeli özellikle Diyanette ilahiyat ve imam hatiplerde ya görev almadan öğrenci iken ya da görevde en az bir yıl bu eğitimin verilmesi tam uzman kişi tarafından kanaatindeyim. İhtiyaç çok bu konuda..”* Ayrıca, eğitimden yararlanma olanaklarının genişletilerek çok sayıda ilgiliye ulaştırılması gereği de sıkça ifade edilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Elde edilen veriler doğrultusunda, yapılan bu mikro ölçekli çalışmada oldukça önemli verilerin elde edildiği ve sonuçlara ulaşıldığı açıkça görülmektedir. Bu bağlamda; katılımcıların büyük çoğunluğu yaptıkları işin önem ve zorluğunun farkında olup, beklentilerine uygun eğitim alamadığından yakınmaktadırlar. Çünkü yaptıkları işin toplum nezdinde oldukça önemli olduğunu düşünmekte ve konunun hassasiyetini dile getirmektedirler. Toplumsal ve sosyal yaşamın normlarının büyük ölçüde dini kurallara bağlı olarak şekillendiği ve bu kuralların devletin resmi kurum ve mekanları sayılabilecek camilerde imam ve müezzinler tarafından aktarılması gereği bu düşünceyi büyük ölçüde haklı kılar niteliktedir. Çalışmaya katılan katılımcıların tamamı ses ve nefes eğitimine olduğu kadar müzik eğitimi ve makam eğitimine de oldukça olumlu yaklaşmış ve bu konuda giderilmesi gereken önemli eğitim eksikliklerinin olduğu konusunda hemfikir olmuşlardır. Çünkü temeldeki görevlerinin yanısıra insanların ruhlarına haz katmak ve mutlu etmenin görevleri olduğu düşüncesindedirler. Bunun yanında müzikal okuma güçlüğüne neden olan çeşitli sağlık problemleri yaşayan ve bundan olumsuz etkilenen, meslek yaşamlarında bu problemlerini çözme fırsatı bulamayan görevliler, bu çalışma kapsamında bir farkındalığa ulaşmış, kısa sürede yaşadıkları olumlu değişiklikler neticesinde uzman kişiler tarafından ses-nefes eğitiminin yanında müzik teorisi, geleneksel müzikler alanında teori ve makamsal icra eğitiminin gereklilikten öte bir

zorunluluk olarak planlanması gereğinde görüş birliğine varmışlardır. Ayrıca, özellikle ilçe merkezi dışında köy ve benzeri yerlerde görev yapanların ulaşım ve coğrafi olarak zor koşullar altında çalışmaları, merkezlerden uzak olmaları ve bu kapsamda gerçekleştirilen eğitimlerden yeteri kadar haberdar olamamaları veya hizmetlerini aksatma endişesi nedeniyle katılımlarının güçleştiği de açıkça görülmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen verilere dayanarak çeşitli önerilerde bulunulabilir. Öncelikle ilgililerin talep ve beklentisi göz önünde bulundurularak Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde profesyonel olarak eğitim ve araştırma çalışmalarını yürütebilecek bir birimin açılması düşünülebilir. Böylece kapsamlı bir tarama çalışması ile ülke genelinde bu ve benzeri sorunların tespiti, değerlendirme çalışmaları ve ne gibi çalışmaların planlanabileceği bir merkez oluşturulabilir ve görev sürecindeki icrayı etkileme olasılığı bulunan sağlık problemlerinin tespiti, bu konuda eğitim ve tarama çalışmalarının başlatılması ve hizmet içi eğitimlerle bilgilerin güncel tutularak tazelenmesi sağlanabilir. Diyanet İşleri Başkanlığı ile üniversiteler arasında işbirliği yoluna gidilerek, özellikle konservatuvarların ilgili birimlerinden destek alınabilir ve yerelde alan uzmanları ile işbirliği yapılarak il merkezleri dışında kalan ilçe ve köylerdeki imam ve müezzinlerin eğitim süreci içine alınmaları sağlanabilir. Aynı kapsam içinde il müftülükleri ve üniversiteler işbirliği yaparak yerel bölgesel ve ulusal anlamda proje ve işbirliği gerçekleştirilebilir, bu yolla yapılan planlamaların sürdürülebilirliği sağlanabilir. Üniversitelerin araştırma birimleri başta olmak üzere teknokentler ve Tübitak'ın ilgili birimleri ile iletişim sağlanarak; uzaktan eğitim programlarının başlatılması, online eğitim ve forumların oluşturulması yanında teknoloji destekli altyapı sağlanarak camilerin, imam ve müezzinlerin teknik donanımları geliştirilebilir.

Ayrıca, konu ile ilgili alan uzmanlığı eğitim programlarının lisans ve lisans üstü düzeyde açılması sağlanarak, nefes, ses, makam ve genel olarak müzik eğitiminin bu alanda gereksinim duyan tüm ilgililere ulaştırılması sağlanabilir.

Kaynakça

- Akdoğan, B. (2002). Din görevlilerine musiki eğitimi verilmesi hakkında örnek bir metot. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (43), 315-353.
- Akdoğan, B. (2003). Türk din musiksinin anadolu' da doğuşu ve tarım seyri hakkında bazı mülahazalar, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 44 (1), 345-371.
- Apaydın, H. (2007). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin musiki ile ilgili algıları, *Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Musiki Sempozyumu* içinde (ss.419-428). Amasya, Amasya Üniversitesi.
- Aras, İ. (2018). *Türkiye'de cami görevlilerinin yetiştirilmesi ve istihdamı (1924-2014)*. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5, 51-72.

- Bowling, A. (2002). *Research methods in health: investigating health and health Services*. Philadelphia, PA: McGraw-Hill House.
- Çokluk, Ö. ve diğ. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4 (1), 95-107.
- DTS, (2009). *Dini terimler sözlüğü*. Ankara. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Düzenli, P. (2014). *İslâm kültür tarihinde musiki*. İstanbul: Kayıhan.
<https://archive.org/details/AConciseHistoryOfMusic/page/n5>
- Erdoğan, M. (1994). *İslam hukukunda ahkâmın değişmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Kalender, R. (1989). Ruh hastalıkları tedavisinde musiki. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 271-281.
- Krueger, R.A. & Casey, M.A. (2000). *Focus groups: a practical guide for applied research*. California: SAGE.
- Mimaroğlu, İ.K. (2017). *Müzik tarihi*. Ankara: Varlık.
- Morgan, D.L. (1997). *Focus groups as qualitative research*. California: SAGE.
- Özalp, N. (2000). *Türk musikisi tarihi* (C.1). İstanbul: MEB.
- Öztuna, Y. (2006). *Türk Musikisi Ansiklopedik Sözlüğü* (C.2). Ankara: Orient.
- Öztürk, M.T. (2013). *Türk musikisi açısından ezan*. İstanbul: Yeni Boyut.
- Sacs, C. (1965). *Kısa dünya musikisi tarih* (İ.Usmanbaş Çev.). İstanbul: MEB.
- Sevinç, M. (2007). Türk din mûsikisi ders materyallerinin incelenmesi: yazılı ve sesli yayınlar. *Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Musiki Sempozyumu* içinde (ss.529-536). Amasya: Amasya Üniversitesi.
- Uludağ, S. (2005). *İslam açısından müzik ve sema*. İstanbul: Kabalıcı.
- Yazir, E.H. (1995). *Hak dini Kur'an dili*. İstanbul: Feza.
- Yeprem, M.S. (2017). İlahiyat fakültelerinde müzikal işitme okuma ve yazma çalışmaları. *Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Musiki Sempozyumu* içinde. Amasya: Amasya Üniversitesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Young, P.M. (1974). *A Concise history of music*, London: Ernest Benn.